

Drago K. Ocvirk

Srečevanje civilizacij. Primer katoliških misijonov pod strukturnim vidikom

Povzetek: V času, ko je v zraku hipoteza o »trku civilizacij«, velja preučiti (ne)srečevanje civilizacij na primeru misijonske dejavnosti Cerkve in to pod njenim strukturnim vidikom. Z misijonsko dejavnostjo stopajo krščanske strukture v civilizacijska okolja, ki so civilizacijsko bodisi bolj preprosta (npr. plemenska ureditev) bodisi enaka, vendar religijsko drugačna. Razprava pokaže na civilizacijsko težo krščanskih struktur (Jezus Kristus in prostor in čas, Sveto pismo in pravovernost, hierarhija, simbolnost in teologija) in njihovo univerzalizacijsko delovanje, ki povzroči razkroj lokalnih civilizacij in naleti na odpor civilizacij, ki so tudi same univerzalistične z ustrežno religijo (islam, budizem idr.). Na podlagi spoznanj, do katerih privede razprava, je mogoče v globalnem svetu vzpostavljati med religijami takšno sodelovanje, ki se bo znalo izogniti konfliktom in prispevati svoj delež k miru in skupni blaginji.

Gljučne besede: misijonska dejavnost, katoliška Cerkve, univerzalizacija, globalizacija, civilizacija, trk civilizacij, medverstveni dialog, antropologija misijonov.

Summary: A Meeting of Civilisations. The Case of Catholic Missions from the Structural Aspect

At a time when the hypothesis of the »clash of civilisations« is quite popular, it is worth studying the (non-)meeting of civilisations on the case of the missionary activity of the Church, especially from the structural aspect. By the missionary activity Christian structures enter civilisation environments that are either structurally simpler (e.g. tribal organization) or of the same level, but different with regard to the religion. The treatise shows the civilizing impact of Christian structures (Jesus Christ and space and time, the Bible and orthodoxy, hierarchy, symbols and theology) and their universalizing effect, which destroys local civilisations and meets with resistance of other universalistic civilisations with their corresponding religions (Islam, Buddhism etc.). On the basis of the conclusions of the treatise, it is possible in the global world to bring about such co-operation that will be able to avoid conflicts and contribute to peace and the common weal.

Key words: missionary activity, Catholic Church, universalization, globalization, civilisation, clash of civilisations, interreligious dialogue, anthropology of missions.

Uvod

V času, ko je v zraku hipoteza o »trku civilizacij«, velja preučiti (ne)srečevanje civilizacij na primeru misijonske dejavnosti Cerkve in to pod njenim strukturnim vidikom. Ko se namreč človek sreča s krščanstvom, se neizogibno sreča tudi z njegovim družbenim oz. cerkvenim in ne le individualnim nosilcem. Zato srečanje z misijonarjem ni samo srečanje dveh oseb, marveč tudi dveh družbeno-kulturnih sistemov, ki delujeta v ozadju osebnega srečanja in ga v veliki meri določata, še zlasti, kadar se

ljudje tega vpliva iz ozadja ne zavedajo. Ko rečem ozadje, ne mislim, da je družbeno-kulturni sistem drugotnega pomena in bi šlo tudi brez njega. Nasprotno, je človekova narava, njegova »koža«, atmosfera, brez katere ga ni.

V tej razpravi bomo obravnavali, kako krščanske strukture z misijonsko dejavnostjo delujejo in spreminjajo civilizacijsko okolje, v katerega stopajo. Samo krščanstvo predpostavlja za svoj obstoj določeno civilizacijsko stopnjo oz. obliko - npr. državno ureditev in ne plemensko - in jo zato tudi samo širi. V tem smislu je širjenje krščanstva tudi širjenje določenega tipa civilizacije in to nikakor ni nekaj obrobnega, ampak je s krščanstvom bistveno povezano. Še več, perspektivo je treba obrniti, saj je krščanstvo samo del širšega dogajanja v človeštvu, ki ga v antropologiji imenujemo civilizacijska in demografska univerzalizacija, se pravi rast in povezovanje človeštva. Zanimivo je, da so biblični avtorji vedeli za pomen civilizacijske in demografske rasti in povezovanja človeštva, ko so Stvarniku položili v usta naročilo prvima človekoma: »Bodita rodovitna in množita se, napolnita zemljo in si jo podvrzita; gospodujta ribam v morju in pticam na nebu ter vsem živalim, ki se gibljejo po zemlji!« (1 Mz 1,28).

Nič od tega, kar tu naroča Bog, ni mogoče brez organizacije in od te je odvisno, koliko ljudi more kje živeti in preživeti. Nabiralsko-lovska organizacija oz. civilizacija more preživeti manj ljudi kakor nomadsko-pastirska, ta manj kakor poljedelska in tako dalje vse do postindustrijske mrežne družbe.¹ Krščanstvo se je pojavilo v okolju, kjer so prevladovala nacionalne-religijske strukture tedanjega judovstva in so bile bolj ko ne v konfliktnem razmerju do bolj univerzalističnega rimskega cesarstva. Jezus je s svojim delovanjem in učenjem presekel nacionalne okvire in postavil temelje krščanski vesoljnosti, ki so jo začeli njegovi učenci po binkoštih uresničevati z misijonskim delovanjem in postavljanjem univerzalizacijskih struktur.² Cerkev se je tako od svojega začetka dalje vključila v univerzalizacijo človeštva s svojimi strukturami, ki bistveno določajo srečanje med misijonarjem in človekom, katerega nagovarja. Ta vpliv je neodvisen od dobre ali slabe volje udeležencev v srečanju, od njihovih dobrih ali slabih namenov. Mimo volje posameznikov vplivajo neke druge, globinske silnice, ki jih je treba prav tako poznati, če hočemo kolikor toliko razumeti ne le verske marveč tudi civilizacijske razsežnosti misijonske dejavnosti.

¹ Prim. M. Castells, *The Information Age: Economy, Society, and Culture. The Rise of the Network Society*, Blackwell, Oxford 1998.

² Prim. A. Paul, *Jésus Christ, la rupture. Essai sur la naissance du christianisme*, Bayard, Pariz, 2001. R. Debray, *Dieu, un itinéraire*, Odile Jacob, Pariz 2001, 167.

1. Krščanska ureditev prostora in časa

Kulture razlikujejo med posebnim in navadnim, kar se v religiji kaže kot sveto in posvetno (sakralno in profano). Po tem ključu sta razdeljena tudi prostor in čas: so sveti kraji, npr. Meka, Olimp, Arafat, Koya, Tai Shan, Ganges ... in so sveti časi, prazniki, npr. novo leto, polna luna, rojstni dan kakšnega božanstva ... Sleherna religija, tudi krščanstvo, ureja prostor in čas skladno s svojimi verovanji. V središču krščanstva je vera v Jezusa kot Kristusa. V luči te vere izdelava krščanstvo ne le novo predstavo o Bogu, človeku in svetu, marveč tudi o prostoru in času.

Jezus se je rodil v Betlehemu za časa cesarja Avgusta, živel v Nazaretu, deloval na območju Svete dežele in bil umorjen v Jeruzalemu za časa cesarja Tiberija. Ta Jezusova umeščenost ustvarja svojsko podobo prostora in časa, ki se razlikuje od predstav, kakršne so ustvarila druga verstva in z njimi povezane civilizacije. V komunikaciji med misijonarjem in človekom, kateremu prinaša veselo vest, je to takoj očitno. Ko namreč nekdo oznanja Jezusa Kristusa, uporablja krščanske prostorske in zgodovinske predstave, kar zahteva od poslušalca, da se preseli iz svojega kraja in časa, kjer živi svoje verovanje in obredje (predniki, krajevni duhovi, žrtve, celo Bog, kolikor si ga človek predstavlja vezanega na njegov kraj in potrebe), v tuje kraje in čase. Danes, ko po vsem svetu prevladujeta krščansko štetje časa in evrocentrično (krščansko!?) predstavljanje sveta, je zaradi tega manj težav kakor nekoč. Tedaj Jezusova lokalizacija in zgodovinskost nista bili samoumevni, ker ljudje zunaj krščanskega sveta pač niso enako pojmovali prostora in časa. Apostol Pavel ni imel posebnih težav, ko je v Atenah razlagal, da je Jezus iz okolice Jeruzalema. Za Kitajce, ki so živeli v »osrednjem cesarstvu« - kakor so imenovali svojo deželo, ker je zanje pač središče sveta - so misijonarji in Jezus, ki ga oznanjajo, z daljnega Zahoda, z roba, kjer morejo biti le barbari. Pripadniki plemenskih skupnosti nimajo predstav, kategorij, s katerimi bi mogli dojeti takšne reči, kot so: »pred 2000 leti« ali Jeruzalem ipd. in potemtakem prav umestiti Jezusovo človeškost.

V takšnih okoliščinah misijonarju ne preostane drugega, kakor da Jezusa predstavi kot Boga, kajti o njem imajo njegovi sogovorniki v večini primerov neko predstavo. V glavnem si lahko predstavljajo, da je povsod ... kot npr. sonce. Jezus Kristus postane tako pri misijonarjevih poslušalcih novo ime ali za Boga ali za njegovega glasnika. Zastavlja se vprašanje, če ne gre pri tem za krčenje krščanske vere, saj je Jezus pravi Bog in pravi človek. V resnici misijonar ničesar ne prikriva in govori o Jezusu kot Bogu in človeku. Toda med njegovimi predstavami in predstavami njegovih poslušalcev obstaja velika razdalja, ki je ni moč preseči čez noč. Zaradi tega se sprejemanje vere dogaja pod misijonarjevim okriljem. Nov vernik namreč živi svojo vero v simbiozi z oznanjevalcem

in bo le postopoma odkrival njene razsežnosti. Že samo sklicevanje na Jezusa iz Nazareta pred 2000 leti zahteva torej od poslušalca, da prestopi iz ene kulturne ureditve prostora in časa v drugo, preden sploh zve kaj več o njegovem nauku in o veri njegovih učencev. Ker takšne kulturne spremembe ni mogoče storiti čez noč, mora biti misijonar razsoden in pripravljen na zdrave kompromise.

Še pod enim vidikom sta v misijonih pomembna prostor in čas. Življenje krščanskega občestva in uvajanje vanj ga potrebujeta. Brez tega se ni mogoče posvetiti verski dejavnosti in vzgoji, pa naj gre za katehumenat ali za redno versko udejstvovanje. Svoj čas je bilo npr. v črni Afriki zunaj deževne dobe dovolj časa za srečevanje in praznovanje, zato je tam katehumenat ali izobraževanje katehistov lahko trajal več dni skupaj, kdaj pa tudi ves mesec. Danes postaja čas zlato tudi tam in misijonarji imajo vse manj možnosti, da bi zbrali ljudi za dalj časa za poglobljeno formacijo. Tudi to pomanjkanje časa kaže, kako ga civilizacija kroji.

Uvajanje krščanskega koledarja z nedeljami, prazniki in liturgičnimi časi zahteva veliko usklajevanja s krajevnimi koledarji, običaji in sveti mi kraji. Misijonska strategija upošteva nasvet papeža Gregorja Velikega (590-604), da se popolnoma odpravi le tisto, kar se nadomesti. Ko so npr. zamenjali decembrski solsticij (*sol invictus*) s Kristusovim rojstvom, so vpeli edinstven dogodek v splošno simboliko. Podobno je z Valentinovim. Rimljani so sredi februarja bučno proslavljali praznik rodovitnosti, *lupercale*, na čast bogu rodovitnosti Lupercusu ali Faunusu. Papež Gelazij I. je leta 496 določil, naj se spomin mučenca Valentina obhaja slovesno, da bi tako nadomestil praznik poganskega božanstva, ki je bil leto prej ukinjen.³ S krščanskim prostorom in časom so misijoni ustvarili tudi nove oblike druženja, ki so ali posnemala tradicionalna druženja ali pa se vzpostavila proti njim. Vzpostavitev dela proste nedelje ni bilo povsod lahko, nova krajevna ureditev (župnije, podružnice, škofije, šole, dispanzerji, bolnišnice ...) je zahtevala od ljudi nove prilagoditve. V želji, da se novi verniki ne bi potopili v starem okolju⁴ ali se pokvarili med »krščanskimi« koloni, so misijonarji ustanavljali nova naselja prav zanje: npr. redukcije za Gvarane v Ameriki. Misijoni so tako oblikovali prostor, ga prepredli z novimi potmi in posejali z novimi naselji.

³ Podobno prakso srečamo tudi v budizmu. Prim. M. Wijayarata, *Le Culte des dieux chez les bouddhistes cinghalais. La Religion populaire de Ceylon face au bouddhisme Theravada*, Cerf, Pariz 1987.

⁴ V romanu *Ubogi Kristus iz Bombe (Le pauvre Christ de Bomba, Présence africaine, Pariz 1976)* pripoveduje Mongo Beti o takšnem umetnem misijonskem naselju, ki je nastalo z misijonarjevim prihodom, se v 20-tih letih njegovega delovanja silno zacvetelo, v slabem letu po njegovem odhodu pa povsem izginilo.

2. Materialna teža Biblije in pravovernosti

Pri Svetem pismu in pravovernosti se raziskava v večini primerov usmeri na vsebino oz. nauk, ob strani pa se pušča tako učinkovanje Biblije kot knjige kakor tudi vsestranska podjetnost, ki pravovernost vzpostavlja, ohranja in razširja. Toda sveta knjiga ima posebno težo kot tiskan medij, vzdrževanje pravovernosti pa predpostavlja vrsto sredstev in dejavnosti, ki posegajo v organizacijo življenja ljudi, preden sploh vedo za pravi nauk.

So civilizacije s pisavo in brez nje. Srečanje s pisavo in njena uporaba ima silne posledice za družbo. Spremeni namreč dotedanje ustno izročilo, način komuniciranja med ljudmi, ustvari nove elite, nove oblike znanja in nov način izvajanja oblasti.⁵ Ker je krščanstvo nastalo v civilizaciji pisave - prav kristjani so verjetno iznašli kodeks⁶ - in je s pisavo bistveno zaznamovano, ga predpisavske kulture ne morejo sprejeti, ne da bi se ob tem same korenito civilizacijsko ne spremenile. Ni potrebno, da znajo vsi pisati, dovolj je, da obstaja krog ljudi, ki to zna. Če je razodetje zapisano, so potrebni prepisovalci, razlagalci - določena tradicija razumevanja in tolmačenja; tega ni brez šol in stroke. Da bi se knjiga božjega razodetja ohranila, so potrebne knjižnice, univerze, šole, prepisovalske ustanove, tiskarne ... Toda vsaka civilizacija nima sredstev, da bi mogla ustanoviti in vzdrževati takšne in tako številne ustanove. Kako naj bi npr. nomadi poskrbeli, da se zapisano razodetje ohrani med njimi, ko pa jim knjiga nič ni pomenila?⁷ Drugod, npr. na Kitajskem v 17. stoletju, je bilo drugače. Tam so poznali tisk in Matteo Ricci si je prislužil spoštovanje in mandarinsko čast, ker je prevedel in objavil krščanske tekste.⁸ Prav zaradi knjige - Svetega pisma - je vsa cerkvena dejavnost z misijonstvom vred povezana z opismenjevanjem.

Antropološko je pomembno, kakšno civilizacijsko težo imajo verske strukture povezane s pisavo in kako so zaradi tega oddaljene od plemenskih struktur. Preučevalci vloge medijev pri oblikovanju kulture in družbe razlikujejo med obdobji, ki jih zaznamujejo posamezni mediji.

⁵ Prim. D. Ocvirk, *Vera v komunikacijo - komunikacija vere*, v: A. Stritar, (ur.), *Mediji in nova evangelizacija: 24. zbornik katehetskega tedna, [Mirenski Grad, Maribor, 7.-12. februar 1994]*, Slovenski katehetski svet, Ljubljana 1994, 55-88; R. Debray, *Introduction à la médiologie*, PUF, Pariz 2000; R. Debray, *Dieu, un itinéraire*, Odile Jacob, Pariz 2001; J. Goody, *La logique de l'écriture. Aux origines des sociétés humaines*, Armand Colin, Pariz 1986.

⁶ Prim. A. Paul, *n. d.*, 141.

⁷ Podobne težave srečamo v islamu. Tam so se nekatere družine v nomadskem plemenu specializirale v islamski vedi in tako varujejo pravovernost. Tistih nekaj zvitkov ali knjig Korana, ki jih imajo, prenašajo s kamelami.

⁸ Prim. J. Charbonnier, *Histoire des chrétiens de Chine*, Desclée, Pariz 1992.

Mediosfera ni od danes, ker so »mediji« pač od takrat, ko je bilo dano v obtok prvo sporočilo. Začetnik mediologije R. Debray razdeli mediosfero na več stopenj. Človeštvo je začelo z *mnemosfero*, obdobjem nepisanih mnemotehničnih veščin. Tej sledi *logosfera*, kulturno-tehnično okolje, ki ga je omogočila iznajdba pisave, vendar je govorjena beseda ostajala glavno sredstvo komuniciranja in prenašanja informacij, ker je bila večina nepismena. Takrat so nastala verstva, ki jih povsem napačno imenujemo »verstva knjige«, in to zato, ker so zapisi (Stara zaveza, Nova zaveza, Koran) nastali, da bi podpirali spomin in bi mu bili v pomoč. A. Paul pravi: »*Membranai* – beležke – so predstavljale učiteljev 'glas' ali 'besedo', ujeto 'v živo'. Čisto na začetku 2. st. je veliki antiohijski škof Ignacij zagotavljal, da je vir krščanskega sporočila izročilo o Kristusu, ki je prišlo prav od prvih prič. (...) Malo zatem je Papias, škof v Hierapolisu v Frigiji, izjavil: 'Nisem verjel, da bi to, kar je iz knjig, moglo biti tako koristno, kot to, kar prihaja iz žive in trajne misli.' Za te ljudi je torej živa beseda ne le zagotovilo resničnosti, marveč tudi trajnosti; bolj kakor zapis.«⁹

V 15. st. je Gutenberg popeljal del človeštva iz logosfere v *grafosfero*: tiskane knjige so zamenjale Knjigo in njene avtorizirane razlagalce. »Krščanski, judovski in islamski verski teksti so dosegli določeno stopnjo poenotenja že v času pred tiskom ali v njegovih začetkih. V večini tokov krščanske Cerkve in v islamu je obstajalo nekaj takšnega kot avtorizirana verzija svetih spisov in izročil. Posledica razvoja na področju komunikacij je v 19. st. prišlo do še večjega poenotenja verskih spisov in njihovega širjenja med preprostim ljudstvom. To se ni dogajalo samo zaradi spreobračanja v različnih deželah ali zunaj njih, marveč tudi zato, ker je ob sporih glede pravega nauka med katoličani in protestanti, med muslimani šiiti in suniti, med ahmadi in bahajci prišlo do večjega reda na področju pravovernosti.«¹⁰ Danes, ko je črka marsikje odstopila prostor sliki in glasu, govorimo o *videosferi*, ki je, kakor kaže, uvod v *hipersfero* vseobsegajoče in vse obvladujoče elektronske digitalne komunikacije. Prevlada tega ali onega medija bistveno zaznamuje kulturo, medčloveške in družbene odnose, pogled na svet.¹¹

Dejstvo, da je krščanstvo od začetka uporabljalo knjigo, ima za posledico tudi to, da je povsod, kamor je prišlo, pospeševalo razkroj naj-

⁹ A. Paul, *n. d.*, 141-142.

¹⁰ C. A. Bayly, *La naissance du monde moderne (1780-1914)*, Le Monde diplomatique in Ed. de l'Atelier, Pariz 2006, 406-407. Avtor pokaže tudi, da je prav razmah tiska v 19. st. omogočil, »da so hindujske in budistične doktrine formirale in ugledale beli dan« (407).

¹¹ Prim. R. Debray, *Introduction à la médiologie*, PUF, Pariz 2000. L. Shlain, *The Alphabet Versus the Goddess. The Conflict Between Word and Image*, Penguin/Arkana, New York 1999.

prej mnemosfere, z odkritjem tiska pa tudi logosfere. Civilizacije, ki so bile medijsko na eni od prvih dveh stopenj, ko so se srečale s krščanstvom, so ga tudi zaradi tega ali odločno zavračale ali pa se temeljito spremenile, ko so ga sprejele.

Omenili smo, kako je razmah tiska v 19. st. prispeval k določanju pravovernosti oz. kako jo je bilo treba širiti in utrjevati s tiskom. Že ta primer kaže na antropološke razsežnosti pojava pravovernosti, in to ne glede na njeno vsebino. Podobno kakor ima *Sacra Scriptura* že v svoji materialnosti sami izjemen civilizacijski vpliv, tako ga ima tudi gojenje pravovernosti, ki se družbeno kaže skozi enotnost Cerkve. Ustvarjanje in ohranjanje enotnosti v pravi veri in Kristusovem občestvu je ena od razsežnosti poslanstva Cerkve. Človeka lahko osvoji evangelij, vendar postane v polnosti kristjan šele s krstom, z vstopom v Cerkev.

Poleg klera, ki skrbi za pravovernost in enotnost, je treba organizirati povezave, da se skupnost more zbirati: ceste, pošto, kurirje, potovanja, varnost ipd. Evangelizacija Amerike je bila mogoča šele, ko je stekel reden prevoz čez Atlantik. Od začetka oznanjevanja evangelija se je v Cerkvi veliko potovalo in dopisovalo. Razvejana komunikacija zahteva ustrezna sredstva, ki jih v rimskem cesarstvu ni manjkalo in jih je krščanstvo dobro izkoristilo.¹² Drugače je bilo potovati po azijskih stepah. Do kitajskega zidu ni bilo mogoče brez karavanskega prometa, trdnih političnih struktur, ki so zagotavljale varnost, in razvite trgovine. Razvoj navigacije je povezave okrepil in zagotovil boljše komuniciranje med osrednjimi krščanskimi ustanovami v Rimu in misijonarji. Krščanstvo se širi in prenaša s sredstvi, ki jih vse družbe ne poznajo. Dejstvo je, da je tisti, ki more tako potovati in komunicirati, močnejši od onega, ki mu ne preostane drugega, kakor da sprejme tujca, ki se pojavi pred njegovo kolibo ali šotorom. Ker je treba enotnost v veri in občestvu ves čas graditi, so potrebe po stalnih stikih med kristjani velike: zato številni shodi, srečanja, koncili, sinode, kongresi, seminarji itn.

Pomemben povezovalc je jezik. V začetkih krščanstva je bila to grščina, potem latinščina na Zahodu. Danes so drugi načini, kako nadzorovati izraze vere in krajevne Cerkve, da ostanejo v okvirih pravovernosti in vesoljne Cerkve. Poleg tega so se nekateri evropski jeziki uveljavili tudi v misijonskih deželah in omogočajo dokaj lahko komuniciranje med različnimi ljudstvi. Ohranjanje pravovernosti zahteva šolski sistem, ki omogoča prevajanje in razlaganje krščanskega sporočila v domač jezik in usposablja domačine, da sami postanejo njegovi glasniki. Kot je jasno, da univerzalistična religija ne more obstati in se širiti brez vzgojno-izobraževalnih ustanov in strokovnjakov, je jasno tudi, da številne družbe niso civilizacijsko dovolj opremljene, da bi lahko vzele nase težo takšnih ustanov.

3. Hierarhična ureditev

Krščanstvo v katoliški izvedbi je enotno in razvejano, tako da so pristojnosti jasno razmejene. Znotraj tega enotnega sistema je ogromno podsistemov z veliko avtonomije in ni mogoče govoriti o uniformiranosti, čeprav takšnih teženj ne manjka. Cerkev ima teritorialno strukturo z močno upravno mrežo. Škofija je mestna sedentarna ustanova, z redkimi začasnimi izjemami. Škofija je razdeljena na osnovne upravne enote župnije, ki so povezane v dekanije in arhidiakonate, ves katoliški svet pa združuje rimski škof, ki je prvi med škofi in vez med njimi. Cerkev uporablja v svoji ureditvi civilizacijski cesarski, monarhični, državni in mestni model, ki povezuje veliko ljudi politično, ekonomsko, socialno in kulturno. Nikjer ne srečamo Cerkve, ki bi sledila nomadskemu modelu, če je mogoč sedentarni, ali preprostemu in samozadostnemu vaškemu modelu. Medtem ko so verstva (pol)nomadskih ali lokalnih skupin življenjsko odvisna od teh skupin in obratno, pa univerzalistična verstva niso povezana s tem ali onim ljudstvom, marveč s civilizacijo s kompleksno državniško ureditvijo. V njej more določeno verstvo obstajati le s pomočjo ustanov pravovernosti in hierarhije.

Poglejmo za nas zanimiv primer. Po padcu rimskega cesarstva so misijoni med »barbari« uspeli pri ljudstvih, ki so ustanovila kraljestva in prevzela upravne in pravne veščine izginulega cesarstva. V takem primeru verstvo plemenske skupnosti ni več opravljalo svoje civilizacijske vloge in se je pokazala potreba po civilizacijsko drugače sposobnem verstvu. To je bilo tedaj krščanstvo, ki je že bilo povezujoča religija rimskega cesarstva in je to postalo tudi pri ljudstvih, ki so prevzela rimski civilizacijski model. Nasprotno pa so ljudstva, ki so hotela ohraniti plemenske strukture, zavračala tudi krščanstvo in se obsodila na izginotje, ker niso imela ustreznih ustanov za preživetje v državski civilizaciji. Predniki Slovencev so se očitno prav odločili med vero očetov in vero v Boga Očeta. Kaj so dobili s slednjo? »... sprejetje nove vere (je), čeprav je bilo v dobršni meri podprto z zunanjimi okoliščinami, vendarle Slovence na njihovem izpostavljenem zemljepisnem območju obvarovalo pred iztrebljenjem, pred usodo, kakršna je doletela polabske Slované.«¹² »Tako je krščanstvo,« pravi drug zgodovinar, »s 'svetima bratoma' (Cirilom in Metodom) podrlo religijske pregraje med različnimi plemeni in s tem omogočilo jasnovidnim in odločnim poglavarjem, da so razširili svojo oblast. Obenem je prineslo novo kulturo, kulturo pisave - posebno na pravnem področju - kakor tudi nove oblike gradbeništva in vzreje živi-

¹² Prim. *Les Cahiers de médiologie 2, Qu'est-ce qu'une route?* Gallimard, Pariz 1996.

¹³ M. Benedik, *Slovenci sprejemajo in utrjujejo svoje krščanstvo*, v: J. Lenzenweger in drugi, *Zgodovina katoliške Cerkve*, Mohorjeva, Celje 1999, 191.

ne. Pri tem ne gre pozabiti vzpostavitve trajnih povezav z germanskim, romanskim ali frankovskim tujcem.«¹⁴

Ko kje še ni vzpostavljena vsa cerkvena uprava in še ni škofa, vzdržuje ponavadi upravno in nadzorno mrežo tistega področja kakšen red ali družba.¹⁵ Tako je npr. v 19. st. Sveti sedež zaupal lazaristom v upravo Peking in nekaj provinc okrog njega z nalogo, da postavijo na noge domačo Cerkev in vzgojijo domači kler.¹⁶ Ko prevzame Cerkev domači kler, pomeni, da je odrasla in sposobna samouprave v okviru vesoljne Cerkve. Soodvisnost in povezanost z vesoljno Cerkvijo ostaja enaka kot prej, kajti strukture univerzalistične religije še naprej povezujejo vse vernike in varujejo pravovernost. Domačemu kleru daje legitimnost zakrament svetega reda (ordinacija),¹⁷ ker so z njim vključeni v apostolsko nasledstvo in v Jezusa Kristusa samega, ne pa lokalni izvor ali tradicionalne avtoritete. Vse to je zelo prevratniško za ljudstva, ki so sprejela misijonarje, saj se z novo vero ne ukinja le stara, marveč tudi dotedanje oblastne, verske in moralne avtoritete, ki so temeljile na domačem izročilu.

Ni cerkvene institucije oz. hierarhije brez ljudi, ki so pripravljeni opravljati verska opravila. Zato so duhovni poklici za Cerkev in njeno misijonsko dejavnost nadvse pomembni. Iz teh vrst je namreč največ misijonarjev, do nedavnega praktično vsi, vsaj v katoliški Cerkvi, in po tej poti pridejo ljudstva, ki so vero sprejela, do svojega duhovništva, redovništva in cerkvene hierarhije. Ker se ima krščanstvo za občečloveško, je *a priori* sleherno ljudstvo sposobno uresničiti zahteve, povezane z duhovništvom, in ga zato tudi doseči. Ker se ta skupina vernikov (duhovniki, redovniki, redovnice) ne ukvarja z vsakdanjim preživetjem, so z njenim načinom življenja povezana številna materialna vprašanja: beneficiji in desetina, nabirke in darovi ipd. Vse to ji namreč omogoča da preživi, ko se izključno ali v glavnem posveča verskim opravilom. Način življenja in sploh obstoj te posvečene skupine sta odvisna torej od civilizacijske ravni družbe. Ta mora biti namreč dovolj kompleksna, da dopušča in spodbuja tak način življenja nekaterih svojih članov: vse družbe česa takega ne zmorejo.

Mnoga evangelizirana ljudstva poznajo posebne oblike religijskega posvečenja. Inuiti, Indijanci idr. imajo šamane, vendar so misijonarji

¹⁴ J. Etèveaux, *Histoire des missions chrétiennes*, Ed. Saint-Augustin, Saint Maurice 2004, 49.

¹⁵ Takšno ureditev, ki je sad izrednih razmer, ureja *jus commissionis*. Prim. J. Etèveaux, *n. d.*, 128.

¹⁶ Prim. J. Charbonnier, *n. d.*

¹⁷ Beseda »ordinacija« prihaja iz latinske *ordinatio*, ta pa od *ordinare*: urediti, spraviti v red. Beseda je vzeta iz latinske upravne terminologije.

videli v njih le čarovnike; Ricci in drugi misijonarji na Kitajskem so imeli budistične bonce za »sekte malikovalcev«, čeprav so videli, kako so v marsičem primerljivi s krščanskimi redovniki. Misijonarji ne delajo tega iz zlobe, ampak ker se zavedajo samozadostnosti teh religij, ki - takšne, kakršne so - ne potrebujejo nobenih popravkov od zunaj. Da bi jih spravili v orbito Jezusa Kristusa, jih morajo razsrediniti, spremeniti os, okoli katere se strukturirajo. Prav tako ni mogoče uveljaviti nove duhovne oblasti, ki oznanja novo »absolutno počelo«, dokler stara oblast deluje in uživa ugled. Spremembe na tem področju so mogoče šele, ko se stara verska oblast ali diskreditira ali uniči. Prvo srečanje med različnima verama in njunimi predstavniki je skoraj vedno trk, kajti na eni strani je vprašanje obstoja, na drugi pa uveljavitve. V naslednjih fazah, ko se krščanstvo dovolj razširi in utrdi, je mogoče začeti delati drugače in nanovo presoditi nekoč zavržene religijske prakse in verovanja. To se dogaja danes, ko domači kler s škofi na čelu postavlja pod vprašaj delo svojih evropskih predhodnikov in se vrača k nekaterim domačim izročilom.

4. Krščanska simbolnost in zgodovina odrešenja

Omenili smo, da krščanstvo kulturo, v katero pride, neizogibno razsredinja in jo postavi okrog novega središča: Jezusa Kristusa. To ni le zaradi novega nauka, marveč tudi zaradi krščanskega obredja, simbolike in teologije. Vse to odpravlja tradicionalno obredje in simboliko, tako da preuredi tudi odnos do prednikov in duhov, ki so v srcu prvotnih verovanj in obredov. Ko nova vera s svojim obredjem in simboli razgradi dotedanje čaščenje prednikov in duhov, jih vključi v odrešenje v Jezusu Kristusu. Vsa krščanska zakramentalnost je zastavljena tako, da uresniči in ohranja to novo osredinjenje. Teološka misel takšno ravnanje utemeljuje v edinstvenosti in splošnosti zgodovine odrešenja v Jezusu Kristusu in njegovi Cerkvi.

Obredi uvajanja, s katerimi se mladež uvaja v življenje tradicionalne družbe, izgubijo pomen in jih zamenjajo krščanski zakramenti. Ti imajo splošno veljavo, vendar ta pri vseh ni razvidna, in sicer zaradi njihove odvisnosti od določene kulture. Z vodo pri krstu ni npr. težav, saj je voda povsod in simbolizira očiščenje, življenje in smrt; ljudje zato lahko dojamajo vsebino krsta, ki je povezana z Jezusovo smrtjo in vstajenjem. Drugače je z evharistijo. Čeprav hoče biti enako vesoljna kot krst, je zaradi kruha in vina zakoreninjena v čisto določeni civilizaciji. Voda je povsod, žito in trta pa rasteta samo v določenih predelih sveta. Če ju ni mogoče gojiti, ju je treba uvažati, kar spet pomeni, da je treba imeti prevozna sredstva, prometno mrežo in trg. Evharistija je odvisna od civilizacijskih struktur, ki niso splošne. V pismu iz Samoe (Polinezija) z dne 14.

10. 1895 opisuje katoliški misijonar Jules Remy, kako tam protestanti obhajajo spomin zadnje večerje: »Vsako prvo nedeljo v mesecu je večerja, pri kateri ima kasta privilegiranih pravico pojesti kos *tara* (užiten koren) in popiti sok *koke* v spomin na zadnjo večerjo našega Gospoda s svojimi učenci.«¹⁸

Misijoni so povzročili tudi nepotrebne civilizacijske spremembe, in to zaradi prenašanja rimskih oz. evropskih liturgičnih običajev in predpisov v drugo kulturo. Tu mislimo na latinščino, liturgična oblačila, obredne predmete, glasbila, arhitekturo, krščanska imena (judovskega, grškega, latinskega, germanskega ... izvora) in še marsikaj drugega. V takšnih primerih je šlo (v glavnem nevede) za evrocentrizen, ki ni upošteval drugih civilizacij in kultur, marveč je evropsko (v glavnem latinsko) civilizacijo preprosto enačil s človeško *Civilizacijo*. Po 2. vatikanskem koncilu je več posluha za različnost kultur in se jih upošteva pri oznanjevanju in obhajanju vere pod pogojem, da se ohranja prava vera in enotnost Cerkve.

Kristjani verujejo, da se je Bog sam razodel v Jezusu Kristusu in tako ljudem razodel svojo zveličavno voljo - načrte, ki jih ima z ljudmi in stvarstvom. Nič ne more biti višjega od Stvarnikove volje, vednosti in vpogleda v bistvo stvari, nič bolj zavezujočega. Zato je treba to razodetje razširiti in uveljavljati povsod v blagor vsega človeštva in slehernega človeka. Takšna teologija pojmuje univerzalnost nezdgovinsko, nadčasovno in ne upošteva stopenj, ki jih človeštvo prehaja v svoji demografski in civilizacijski rasti. Razodetje predstavlja kot »zgodovino odrešenja«, ki se začne z Adamom in Evo, nadaljuje z njunim padcem in obljubo odrešenika. Sledi izvolitev Abrahama in zgodovina izraelskega ljudstva, ki privede do uresničitve božjih obljub v Jezusu Kristusu. Čeprav je z njim človeštvo odrešeno, odrešenje še ni v celoti izvršeno. Zato Jezusovo odrešitveno poslanstvo nadaljuje Cerkev do polnosti časov, ko bo prišel Kristus v slavi soditi žive in mrtve.

V luči takšne teologije so prvotna ljudstva znamenje človekovega padca in propada človeštva, ki je prepuščeno samo sebi. Njihovo spreobrnjenje in sprejem civilizacijskih struktur krščanstva je izpolnjevanje odrešitvenega načrta. Pravi človek je tako tisti, ki se je dvignil do bolj splošnih družbenih struktur: do kraljestva ali države. Zunaj teh struktur je človek samo otrok ali degeneriranec. Vendar obstaja precejšen razkorak med to teologijo in dejanskimi okoliščinami, ki ga misijonarji kaj hitro opazijo na različnih področjih. Tako v domorodskih jezikih ne najdejo ustreznih pojmov za svoje abstraktno in vesoljno oznanilo. Na podlagi »zgodovine odrešenja« presojajo misijonarji moralne vrednote nekrščanskih ljudstev in kaj hitro ugotovijo razlike. Zato tiste, ki se ujemajo s krščanstvom, prepoznajo za dobre, druge pa zavračajo kot

¹⁸ J. Etévenaux, *n. d.*, 167.

zablodo, sad greha in hudičevega vpliva. Jezik in kultura, običaji in obredi ... nekrščanskih ljudstev so konec koncev z vidika božjega načrta nepomembni. Še eno pomembno posledico »zgodovine odrešenja« velja omeniti. Misijonarji zlahka prezrejo družbeno-kulturne danosti in njihov pomen za posameznika, ker se obračajo prav nanj, na njegovo vest in jih skrbi zveličanje duše. Zato krščanstvo potrebuje in podpira takšne civilizacijske strukture, ki posameznikov razvoj in samostojnost omogočajo. Na dlani je, da vse družbe niso enako pripravljene za takšno mesto in vlogo posameznika. Čeprav se včasih misijonarski napor usmeri na vladarja oz. gospodarja klana ali družine, da bi njegovo spreobrnjenje potegnilo za njim tudi njegove podložnike, pa je vendarle glavna tarča misijonskega delovanja posameznik. Vladarjevo spreobrnjenje lahko to delo olajša.

5. Teža krščanskih struktur

Čeprav smo si ogledali le strukture, ki veljajo za božjepravne, tiste torej, ki sodijo k samemu bistvu krščanstva (v katoliški izvedbi), smo ugotovili njihovo veliko civilizacijsko težo. Kakor npr. kak most ne more prenesti obremenitve, večje od petih ton, tako tudi nekatere družbe-kulture ne vzdržijo pod civilizacijsko težo krščanstva. Kako je z nosilnostjo mostu, se navaden voznik zave šele, ko se poruši pod težo njegovega tovornjaka. Podobno se je nemalokrat pripetilo misijonarjem. Preprosto niso vedeli za civilizacijsko težo krščanstva, in so se čudili, ko je kakšno pleme izumrlo, potem ko ga je sprejelo.

Zaradi negativnih posledic misijonskega delovanja, ki ima, kot smo videli, civilizacijske vzroke, so nekateri mnenja, da je treba z njim prenehati. Toda evangelij je namenjen vsem in slehernemu, zato bi se mu izneverili, če ga ne bi oznanjali naprej. Janez Pavel II. je odločno poudaril: »Odrešenikovo poslanstvo, ki je zaupano Cerkvi, je še zelo daleč od svoje uresničitve. Ob koncu drugega tisočletja po Odrešenikovem prihodu nam celovit pogled na človeštvo kaže, da je to poslanstvo šele na začetku in da moramo z vsemi svojimi močmi delati za njegovo uresničevanje. Duh priganja k oznanjevanju velikih božjih del: 'Če namreč oznanjam evangelij, nimam pravice, da bi se ponašal, ker mi je naložena dolžnost. Zakaj gorje meni, če evangelija ne bi oznanjal' (1 Kor 9,16)« (*Odrešenikovo poslanstvo*, 1).

Brez univerzalizacijskih struktur krščanstvo ne bi moglo delovati misijonsko, toda nad univerzalizacijskimi silnicami nima ne monopola ne popolnega nadzora. Te so namreč na delu tako v drugih verstvih kot tudi v kulturah oz. civilizacijah, obenem pa presegajo tudi njih. Sodobna zahodna ekonomska in komunikacijska globalizacija je tak primer in za misiologa je zanimivo, da se le-ta srečuje pri drugih civilizacijah in kul-

turah s podobnimi težavami, kakor se (je) krščanstvo. V tem kontekstu je treba priznati, da kategorija trka civilizacij ni čisto brez podlage, čeprav njena apokaliptično uresničitev ni neizogibna. Prav s poznavanjem antropološke teže krščanstva kot univerzalističnega verstva in sploh univerzalizacije kot takšne more Cerkev po eni strani izboljšati misijonsko dejavnost, po drugi pa še okrepiti svoje sodelovanje v dialogu in iskanju sožitja med verstvi in civilizacijami v globaliziranem človeštvu.